

ANTONELLI, Roberto / GLESSGEN, Martin / VIDESOTT, Paul (ed.) (2018): *Atti del XXVIII Congresso internazionale di linguistica e filologia romanza (Roma, 18-23 luglio 2016)*. Strasbourg: Société de Linguistique Romane / Éditions de linguistique et de philologie, 2 vol.; XXXVI + 1723 p.

CILFR, o bé CILPhR, i fins i tot CILPR. Són lleus variants d'unes sigles que per força han de resultar familiars a qualsevol persona interessada per la lingüística i la filologia romàniques. La tradició de celebrar cada tres anys el congrés de la *Société de Linguistique Romane* (SLR), amb la posterior publicació de les actes corresponents, ha deixat com a rastre aquest referent abreujat, ben fàcil de localitzar en la immediatesa d'un rastreig a l'omniscient cercador de *Google*.

En el cas del XXVIII CILFR, celebrat el mes de juliol de 2016, es va triar com a seu Roma, que ja ho havia estat el 1932. I així ho destaca en un dels escrits introductoris Fernando Sánchez Miret, vice-president de la *Société* (nomenat president al congrés següent, de juliol de 2019, a Copenhage): «La *Société de Linguistique Romane* y la romanística: Roma 1932 / Roma 2016» (p. XXIX). Cal assenyalar a més que, en la seva al·locució de la jornada inaugural del congrés, reproduïda en aquestes actes (p. XXIX- XXXII), el professor de Salamanca destaca l'increment de la presència de temes literaris respecte dels congressos precedents:

Cada congreso es distinto y un aspecto que enriquece a esta serie de eventos es que cada comité organizador es libre para imprimirle su propio carácter. En este sentido creo que es importante destacar que en el congreso que hoy iniciamos es notable la presencia de temas literarios. Mientras que en Valencia (2010) ninguna sección tenía esta orientación y en Nancy (2013) había una única sección con el título *Littératures médiévales*, nos encontramos ahora con una oferta más variada en este terreno [...] (p. XXX).

Sánchez Miret atribueix aquesta nova atenció per allò literari «a una decidida voluntat de los organizadores del congreso de reforzar el paradigma histórico-filológico [...], que está bien enraizado en la tradición de la *filologia romanza* italiana». I recolza aquesta observació en diferents cerques del concepte *filologia romanza* dins la viquipèdia italiana, confrontades amb les paral·leles en les pàgines de llengües com el francès, el gallec, el portuguès o l'espanyol, que ofereixen unes altres mirades sobre aquell mateix concepte (p. XXXI).

És justament aquesta concepció de segell italià sobre la filologia romànica la que defensen els organitzadors del congrés, Roberto Antonelli, Gioia Paradisi i Arianna Punzi, professors de la Universitat de la Sapienza de Roma, en la *Prefazione* (p. XIII-XIV) que apareix a continuació del detallat índex inicial (p. V-XII) dels dos volums de les actes. En l'esmentada *Prefazione* s'especifiquen en primer lloc les dues principals seus romanes del congrés, realitzat entre la Sapienza i l'Accademia Nazionale dei Lincei, i a continuació es justifica el tema o subtítol triat: *Linguistica e filologia romanza di fronte al canone*; cànon que apunta clarament al vessant literari i cultural dels estudis romànics.

Una segona *Prefazione* (p. XV-XVI), ara la dels editors de les actes, destaca el procés de selecció que va portar de les 800 propostes inicials de comunicacions al congrés, passant per les 500 acceptades per a la seva presentació oral, fins a les 120 contribucions finalment publicades; i tot això com a alternativa al «gigantismo» de congressos previs. D'altra banda, se subratlla el paper assumit pels 40 presidents de seccions, no només a l'hora de seleccionar les comunicacions definitives, sinó pel que fa a les propostes de reelaboració o reducció d'algunes de les aportacions corresponents.

D'entre les *Allocuzioni di apertura i di chiusura* (p. XVII-XXXVI), cal destacar encara les de Roberto Antonelli, Max Pfister † (president honorari de la *Société* malauradament traspasat l'octubre de 2017) i Martin Glessgen (aleshores secretari i després president de la SLR). Glessgen, una mica en la línia de Sánchez Miret, posa la vista enrere, en l'especificitat "de type régional" de congressos anteriors (Trier, Santiago de Compostel·la, Zuric, Palerm, Aberystwyth, Innsbruck, València, Nancy), que deixa pas en la seu romana del nou congrés a un plantejament renovat, dins d'una *Société* que «resterà bien entendu une association de savants linguistes, mais [...] aussi en dialogue avec la philologie et la littérature» (p. XXXIV).

Tota aquesta part inicial deixa pas al gruix de l'obra, que ofereix els textos de les tres conferències plenàries, les dues taules rodones i les comunicacions seleccionades per a les setze seccions del congrés (curiosament, la 9 és "buida"; hi tornarem, sobre això), precedides de les respectives presentacions. El resultat final dista molt, en llargària, de la tirallonga de volums de congressos precedents de la *Société*. Tot i així, la notòria extensió del conjunt dels dos volums resultants m'obliga com a censor a un resseguiment tot just descriptiu, telegràfic; a poca cosa més que la transcripció eixuta d'autors i títols, només amb ocasionals comentaris i observacions, al llarg dels divuit blocs de l'obra: el primer, constituït per les conferències plenàries i les taules rodones, deixa pas a les seccions de comunicacions, que computen com a disset, ja que la número 6 se subdivideix en 6 A i 6 B. Com a remat, miraré d'oferir un parell de pinzellades sumàries sobre l'obra en general.

Conferenze plenarie e tavole rotonde (p. 3-132). Gilles Roques, «Plenaria 1: Les textes médiévaux entre linguistique et littérature. Point de vue d'un philologue» (p. 3-32); Lino Leonardi / Andrea Mazzucchi, «Plenaria 2: Tra storia, lingua, testo e immagini: la 'Commedia' oggi» (p. 33-55); Paolo Canettieri / Riccardo Pozzo / Pina Totaro, «Plenaria 3: Il lessico intellettuale ed affettivo dell'Europa» (p. 56-77). Resulta significativa la tria d'una conferència inaugural en què s'interrelacionen llengua i literatura, de la mà d'un dels referents de la *Société*, Gilles Roques. I tornen sobre aquesta mateixa interrelació algunes de les contribucions a les dues taules rodones (p. 79-132). La primera tracta sobre «Plurilinguismo e identità», amb les contribucions de Wolfgang Schweickhard («Il plurilinguismo romanzo ieri e oggi»), Vicenç Beltran («I bilinguismi letterari nell'area medievale») i Giovanni Ruffino («Lo spazio linguistico mediterraneo et [sic] l'ALM»). La segona, sobre «Roma nella storia, nella linguistica e nella letteratura», amb les aportacions de Pietro Trifone («Alcune idee su Roma»), Marco Mancini («Le lingue di Roma») i Gerhard Ernst («Cenni di storia della riflessione metalinguistica sulle varietà linguistiche di Roma»).

Sezione 1. Canoni, generi testuali e lingue letterarie (p. 135-262); signa la presentació Maria Luisa Meneghetti, i el bloc conté onze contribucions: Francesco Carapezza, «Musica prior: sul rapporto fra testo e musica nei lais lirici galloromanzi (e sulla loro prassi editoriale)»; Rosa Casapullo, «Descrivere un'erudizione: prodromi dell'italiano vulcanologico fra Seicento e Settecento (Gaspere Paragallo e Ignazio Sorrentino)»; Simone Celani, «Lingua portoghese e letterature africane: ibridismo, mimesi, oralità»; Nicola Duberti, «Il tredicesimo manoscritto. Nuove testimonianze sulla formazione del canone piemontese»; Massimiliano Gaggero, «Succès et tradition manuscrite : les rédactions longues de l'*Eraclès*»; Sabine Lehmann, «Le concept des « langues » dans les productions discursives de la fin du Moyen Âge»; Simone Marcenaro, «I sirventesi nella tradizione veneta: canone e strategie compilative»; Antonio Pioletti, «Del Libro della Scala e altro: il canone letterario e i modelli narrativi orientali»; Stefano Resconi, «La *chanson de départie* per la crociata a voce femminile: contributo all'interpretazione di una tipologia lirica romanza»; Paolo Rondinelli, «Proverbio e slogan, tra canone, anticanone e scrittura d'avanguardia»; Franciska Skutta, «Une variante proustienne du « petit poème en prose ». Aspects linguistiques des « Regrets, rêveries couleur du temps » de Marcel Proust».

Sezione 2. Linguistica generale e linguistica romanza (p. 265-359). Miriam Voghera i Fernando Sánchez Miret són els responsables de la *Presentazione*, que precedeix les set comunicacions seleccionades: Clara Barros, «Percurso de gramaticalizaçã em português: análise em diversas tradições discursivas»; Verónica Böhm / Gerda Hassler / Udo Mai, «Relations entre l'aspectualité et la modalité des langues romanes étudiées à partir de textes journalistiques»; Teresa Cabré / María Ohannesian, «Entonación y deixis en la realización de exponentes morfosintácticos»; Anamaria Gebăilă, «I discorsi sulla crisi economica tra attenuazione proposizionale e attenuazione degli atti linguistici»; Daniel Henkel, «Les ressorts sémantiques de l'antéposition de l'adjectif revisités»; Maria Iliescu / Adriana Costăchescu / Mihaela Popescu, «Pragmatique et lexicologie: (angl.) *then* et ses correspondants romans (fr. *alors*, it. *allora*, esp. *entonces*, roum. *atunci*)»; Eva Lavric, «*Ce, ce...-ci, ce...-la*: les démonstratifs français à l'oral, ou: Vers une pragmatique référentielle».

Sezione 3. Latino e lingue romanze (p. 363-442). Manca ací una presentació a les set contribucions de la secció, que són les següents: Martin Becker / Giovanni Pairotti, «Le frasi presentative dal latino all'italiano antico: le categorie aspettuuali»; Alessandra Bossone, «L'evoluzione della diatesi passiva nel latino tardo: dal tipo sintetico a quello analitico»; Noemi de Pasquale, «Attraversare il confine tra latino e lingue romanze. Dalle marche lessicali al ruolo dell'inferenza nella codifica e nella decodifica della direzione»; Jairo Javier García Sánchez, «Recepción e innovación del preverbo latino *re-* en español»; Sándor Kiss, «Caractères linguistiques du discours narratif en latin tardif et en roman ancien : étude comparée de quelques textes»; Davide Mastrantonio, «La sintassi participiale dell'italiano antico e il rapporto col latino»; Anna Sőrés / Dmitry Filonov, «L'évolution des verbes de mouvement du latin aux langues romanes : cadre satellitaire vs cadre verbal».

Sezione 4. Fonetica e fonologia (p. 445-512); amb una breu presentació (p. 445-447) a càrrec de Lori Repetti, Rodney Sampson i Giancarlo Chirru, per una secció també breu, amb cinc contribucions: Giovanni Abete / Cesarina Vecchia, «Variabilità degli esiti di -LL- in Irpinia: dettagli fonetici e implicazioni diacroniche»; Silvia Calami / Chiara Bertini, «I nessi nasale-velare dell'italiano: un'indagine percettiva»; Lucia Molinu, «Consonanti finali e iniziali nei prestiti in sardo»; Diana Passino / Diego Pescarini, «Il sistema vocalico del dialetto alto-meridionale di San Valentino in Abruzzo Citeriore con particolare riferimento agli esiti di Ø»; Stephan Schmid / Stefano Negrinelli, «Ostruenti palatali in due varietà retoromanze a confronto: *Maréo* e *Jauer*».

Sezione 5. Morfologia e sintassi (p. 515-618). Extensa presentació (p. 515-525), a càrrec d'Anna Cardinaletti, Brenda Laca, Elisabeth Stark i Marleen van Peteghem. Conté set comunicacions: Elvira Assenza, «La differenziazione degli schemi di ausiliazione nei costrutti esistenziali (italo)romanzi: variazione diatopica, mutamenti diacronici e variabilità cronologica»; Jan Casalicchio / Vania Masutti, «Il clitico soggetto di terza persona *al* in friulano centrale. Proposta per una nuova analisi»; Vincenzo Nicolò di Caro, «I diversi stadi di grammaticalizzazione della Costruzione Flessa nei dialetti siciliani»; Chiara Gianollo, «La negazione latina in diacronia. Un approccio parametrico»; Tania Paciaroni / Michele Loporcaro, «Il genere in ripano: manifesto ma *sub condicione*»; Sandra Quarazemin, «Construções com alternância sintática no Português Brasileiro»; Camelia Stan, «La marcatura multipla dei casi genitivo-dativo nel sintagma nominale dell'antico rumeno».

Sezione 6 A. Lessicografia, semantica e etimologia (p. 621-782). La presentació corresponent, a càrrec de Gilles Roques, Marcello Aprile, Reina Bastardas i Martin Glessgen, val també per a la secció 6 B. Mentre que la primera subsecció és considerablement extensa (tretze contribucions), la segona n'aplega tan sols quatre. Cal destacar, a més, el *Repertorio dei dizionari citati nella sezione* que els presidents de secció inclouen entre les pàgines 626-632. Relaciono tot seguit les contribucions de la secció 6 A: Cesáreo Calvo Rigual, «L'elemento siciliano nei dizionari monolingui italiani»; Vito Luigi Castriagnanò, «Il turpiloquio nei testi pugliesi medievali»; Adrian Chircu, «La constitution de l'altérité adverbiale en roumain»; Dolores Corbella, «Estudio histórico de los portuguesismos del español atlántico: siglos XVI y XVII»; Francesco Crifò, «Sulla lessicografia «storico-sincronica» italiana. Postille al *Dizionario veneziano* di Manlio Cortelazzo (Limena, La Lina, 2007)»; Elisa d'Argenio, «Note sul lessico giuridico delle leggi longobarde»; Zinaida Geylikman, «*Bechelier leger* en français médiéval: une étude

sémantique du figement»; Mariafrancesca Giuliani, «*Esso* negli antichi testi italo-romanzi: semantica e percorsi funzionali»; Adélaïde Lambert, «Variations lexicales dans la mise en prose de *Barlaam et Josaphat*»; Guido Mensching / Mailyñ Lübke / Gerrit Bos / Fabian Käs, «Marwān ibn Ġanāh: *El Talhīs* y sus términos iberorrománicos»; Alessandro Parenti, «Problemi di *albagia*: etimologia e storia della parola»; Nadine Steinfied, «Un échantillonnage de mots-fantômes débusqués dans les matériaux d'origine inconnue ou incertaine du FEW»; Angelo Variano, «La cultura enciclopedica italiana nel settecento e i suoi riflessi nella lessicografia: il *Nuovo dizionario scientifico e curioso acro-profanò* di Gianfranco Pivati».

Sezione 6 B: Lessicografia elettronica (p. 789-835), segona part de la secció, significativament més breu, amb només quatre aportacions, que palesen el caràcter per ara minoritari dels recursos electrònics, malgrat llur progressiva implantació en el camp de la lexicografia i en el més general de la romanística: Rafael Arnold / Jutta Langenbacher-Liebgott, «El caudal léxico del español medieval y el nuevo proyecto DEM electrónico (DEMe)»; Martin Glessgen / Sabine Tittel, «Le Dictionnaire d'ancien gascon électronique (DAGel)»; Capucine Herbert, «Un corpus lemmatisé pour enrichir le DFM: une nouvelle étape de la lexicographie évolutive ?»; Paul Videsott, «Il *Vocabolar dl ladin leterar*: innovazioni metodologiche e tecniche nella lessicografia di una lingua romanza minoritaria».

El segon volum, que inverteix l'ordre dels índexs (vol. 2 i 1) i figura entre les pàgines V-XII, deixa pas a la resta de seccions:

Sezione 8. Dialettologia, sociolinguistica e linguistica variazionale (p. 839-1052); presentada per Jan Lindschouw, Paul Videsott i Ugo Vignuzzi, és la més abundosa, amb disset contribucions: Jaume Corbera Pou, «L'interès de les enquestes catalanes de l'*Atlante Linguistico Mediterraneo*»; Silvia Corino Romano, «Farmaci nelle botteghe degli speziali piemontesi tra Cinquecento e Seicento»; Diego Dotto / Nikola Vuletić, «“Le carte chi nug trovimo...”: variazioni e interferenze nei testi zaratini del Trecento»; Rita Fresu, «Processi di italianizzazione, varietà di norma e lingua d'uso negli Abruzzi agli inizi dell'età moderna»; Alina Ganea, «Réflexions méthodologiques sur l'acquisition de la compétence argumentative en langue étrangère»; Jiří Jančík, «Les possessifs romans descendant d'ILLORU(M) et la ligne Occitanie – Catalogne – Navarre – Aragon – La Rioja – Asturias – Castille»; Irena Marković, «Il lesico veneto di Zara e la sua fortunata diffusione nel ciacavo (croato)»; Giulia Murgia, «Il *Codice rurale* di Marino IV d'Arborea: questioni socio-linguistiche ed ecdotiche»; Emiliano Picchiorri, «Il tipo (*non*) ancora viene nell'Italiano regionale abruzzese»; Joseph Reisdorfer, «Étude de la carte 157 (le) pommier; (la) pomme de l'*Atlas linguistique et ethnographique de la Lorraine romane I*. De l'histoire linguistique vers l'archéologie linguistique. Études Lorraines V»; Valentina Retaro / Giovanni Abete, «Sull'importanza delle aree intermedie: i dialetti del Vallo di Lauro»; Serena Romagnoli, «Aspetti variazionisti nei volgari gallo-piceni»; Alda Rossebastiano, «Quando la norma crea la differenza: osservazioni sull'onomastica dei venturini nella prima metà dell'Ottocento»; Assumpció Rost Bagudanch / Carlos Sánchez Lancis, «Un cambio gramatical a causa de un cambio fónico: la lenición de la preposición *de* en español»; Jean Sibille, «Une graphie spontanée de l'Occitan au début du XXIe siècle»; Xulio Sousa / Irene Santos / Soraya Suárez Quintas / Laura Calaza, «Categorización perceptiva das variedades iberorrománicas por parte de universitarios de Galicia»; Gábor Tillinger, «Étude des frontières linguistiques à l'intérieur de la zone d'interférence appelée “Croissant”».

Segueix una secció, la 9 (*La Romania fuori dell'Europa*), que, tot i la pertinent presentació (p. 1055-1059) a càrrec de Cyril Aslanov, Gaëtane¹ Dostie i Ettore Finazzi Agrò, no incorpora cap contribució. La primera frase del text (p. 1055) defineix aquesta part de l'obra com un “compte-rendu des travaux de la section”; és a dir, una ressenya dels treballs corresponents. I dins d'aquesta presentació-ressenya sobten alguns aspectes: per exemple, a propòsit de «[l]es présentations succinctes des contributions dont certaines seulement seront publiées dans les actes du congrès»; em pregunto quines, així com em pregunto també el perquè de la primera persona del singular en l'inici del segon paràgraf

1. No *Gaëtane*, com figura a la signatura de la p. 1059. En canvi, *Gaëtane Dostie* apareix així a la menció de la p. 1056.

(p. 1055): «Je commencerai par faire état de la contribution de portée générale et panromane de [...]». A la pàgina següent es resol l'enigma: «Faisant le pont entre les domaines hispano-romans et gallo-romans, ma propre contribution intitulé *Spagnolismi in francese « pied-noir » – « pied-noirdisme » in francese napolitano*» (p. 1056). El cas és que aquesta contribució acabà publicada al número 82 (2018) de la *Revue de Linguistique Romane* (p. 147-160), i el seu autor és un dels presidents d'aquesta secció: Cyril Aslanov. Per a la resta, cal dir que la ressenya-presentació d'aquest bloc aborda treballs sobre *Romania nova* i criollística, i adverteix, a més, que alguns, sobre portugués brasiler, foren compartits durant el congrés amb la sessió 8 (*Dialettologia, sociolinguística e linguística variazionale*).

Sezione 10. Ecdotica, critica e analisi del testo (p. 1063-1245). L'extensa presentació (p. 1063-1072) de Vicenç Beltran i Cesàreo Calvo precedeix aquest bloc de catorze contribucions: Vicenç Beltran, «Los «sentidos humanos» ¿'conservados' u 'olvidados'? Variantes adiaforas y edición crítica»; Rosa Borges dos Santos, «Tradição e transmissão textual de Quincas Berro d'Água: crítica filológica e proposta editorial»; Davide Checchi, «La lingua dei testi settentrionali dell'*Ars nova* italiana: koiné e tradizione manoscritta»; Rosario Coluccia, «Ancora su grafia dei testi e grafia delle edizioni»; Luca Gatti, «Le *Fonti Primarie della Poesia Troviera*: una bibliografia elettronica»; Gabriele Giannini / Giovanni Palumbo, «Une mise de fragments littéraires à Bruxelles»; Irene Gualdo, «I volgarizzamenti toscani del *Liber de doctrina dicendi et tacendi: status quaestionis* e prospettive per lo studio della tradizione»; Laura Ingallinella, «Per l'edizione del cosiddetto *Légendier français methodique (LFr)*: un primo esame in prospettiva testuale»; Stefano Milonia, «*Peirol*. Primi passi verso una nuova edizione critica»; Marco Piccat, «L'edizione del *Liber Sancti Jacobi (Alpei?)* (ms. 74-55, BNE)»; Isabella Proia, «Hacia una edición de las poesías de Pedro González de Mendoza. Observaciones sobre la relación entre los 'cancioneros' de Baena y el *Pequeño Cancionero* de la Biblioteca Nacional de España (BNM Ms. 3788)»; Fabio Romanini, «Qualche indicazione sulla nostra edizione critica e commentata della «Commedia». Istruzioni per l'uso dell'edizione pilota di «Inferno» XXXIV e proposte per le veste [sic] lingüística»; Laetitia Sauwala, «Étude génétique d'un manuscrit de la pratique : le *Mystère des Trois Doms* (Paris, BnF n.a.f. 18995)»; Alina Zvonareva, «Rubriche dei manoscritti e dei primi incunabili della *Danse Macabre di Parigi*: dall'immagine al testo».

Sezione 11. Filologia europea – lingue e letterature nazionali (p. 1249-1363); presentació a càrrec de Mercedes Brea, Furio Brugnolo i Gilles Siouffi; conté nou treballs: Maria Aldea, «L'enjeu de l'orthographe dans le processus d'affirmation de la langue roumaine»; Roberto Antonelli, «Le emozioni fra linguistica, letteratura e canone»; Lucia Berardi, «Nuove considerazioni intorno alla paternità del Guillaume d'Angleterre: l'apporto dell'analisi rimica»; Valerio Cordiner, «Sur la route d'Alexis: Meaulnes en quête de la joie»; Sergio Mazzanti, «Letteratura popolare e letteratura colta in Antonio Pucci nell'interpretazione di A. N. Veselovskij»; Giovanna Perrotta, «Differenze lessicali nella tradizione arturiana tra francese e provenzale; il caso di 'ira' e 'dolore'»; Luca Sacchi, «Stratigrafie della *Gran Conquista de Ultramar*»; Luca Vaglio, «La genesi del sonetto nella letteratura serba: tra Petrarca e petrachismo»; Maurizio Viridis, «Le false carte d'Arborea: un groviglio filologico-linguistico, una truffa geniale».

Sezione 12. Lingue e letterature comparate, di frontiera e dei migranti (p. 1367-1438). Emili Casanova i Antonio Pioletti presenten aquest breu bloc, en què s'han acabat seleccionant sis contribucions, ressenyades per aquests dos presidents de secció:² Anna Maria Babi, «Pierre de Paris traduttore del *Salterio*»; Valentina Cantori, «La variazione diatopica e diacronica nei testi medievali giudeo-portoghesis»; José Enrique Gargallo Gil, «*Les xiques de Villahermosa / al cresol diuen candil...* Decires geográficos en los confines de la valencianidad»; Florencia Liffredo, «El cocoliche como fenómeno de extraneidad lingüística en la literatura rioplatense de fines del siglo XIX a través de *Los Amores de Giacumina*»; Monica Longobardi, «Oltre il Medioevo: proposte per una didattica della continuità in Filologia Romanza»; María Victoria Navas Sánchez Élez / Filomena Gonçalves, «La codificación de una lengua oral: problemas e hipótesis».

2. També enumeren una desena de comunicacions que finalment no van ser escollides. En el títol d'una d'aquestes, s'hi esmuny *Inmigración*, en lloc d'*Inmigración*.

Sezione 13. Acquisizione e apprendimento delle lingue (p. 1447-1515); presentació d'Araceli Gómez Fernández, Elizaveta Khachaturyan i Angela Tarantino; amb cinc contribucions: Simona Anastasio / Roswa Russo / Patrizia Giulano, «Événements de mouvement en italien L2: stratégies de lexicalisation dans l'interlangue d'apprenants polonais et ghanéens»; Aura Luz Duffé Montalván, «El agradecimiento y las excusas en los manuales de ELE y FLE»; Marie Christine Jamet / Antonella Negri, «La linguística romanza incontra l'intercomprensione»;³ Stephanie Löbl, «L'effet d'un enseignement ciblé en français langue étrangère»; Iulia Nica, «La comunicació mediada por ordenador en situaciones de contacto interromance. Aplicaciones en la enseñanza de las lenguas románicas».

Sezione 14. Traduzione e dialettologia (p. 1519-1574). Pietro G. Beltrami s'ocupa de la presentació d'aquest bloc, que aplega només quatre col·laboracions: Magdalena Mitura, «*Missed in translation. L'idiolècte et la canonicité discursive dans l'autobiographie Le chemin de la vérité. Mémoires de Lech Wałęsa*»; Regina Celia de Carvalho Pereira da Silva, «A 'memória' do outro no texto de chegada *Lusitânia* de Almeida Faria»; Elena Petrea, «Les traductions des œuvres de Victor Hugo en roumain au XIXe siècle – facteur essentiel dans la constitution de la langue roumaine littéraire moderne»; Giuseppe Zarrà, «Appunti filologici sul volgarizzamento pisano del *Thesaurus pauperum*».

Sezione 15. Antropologia, sociologia e gender davanti alla linguistica e alla letteratura (p. 1577-1626);⁴ Corrado Bologna i Henri-José Deulofeu n'ofereixen la presentació, seguida de quatre contribucions: Maura Sonia Barillari, «*Senher que prodon mi semblas. Le arti magiche in un testo provenzale del XIII secolo*»; Massimo Bonafin, «Dalla filologia all'antropologia del testo»; Martina di Febo, «Varianti testuali e rielaborazioni dell'immaginario: filologia e antropologia a confronto»; Lorenzo Renzi, «Lettere di soldati della Grande Guerra in Francia, Italia e Romania».

Sezione 16. Storia della linguistica e della filologia: linguistica, filologia e formazione (p. 1629-1723); presentació de Luciano Formisano i Jacques François; conté set textos: Cecilia Cantalupi, «Emil Levy editore»; Gerda Hassler, «*Métaphores physiologiques dans le développement de la philologie romane*»; Viggo Ban Jensen, «Kristoffer Nyrop (1858-1931) e i suoi contributi allo studio dell'italiano»; Marina Kossarik, «Amplificação dos fins da descrição da língua como fator da evolução do cânone gramatical (Do cânone único à diversificação de tipos na descrição gramatical – obras portuguesas dos séculos XVI e XVII)»; Giovanna Santini, «Per una storia dei più antichi rimari romanzi»; Giancarlo Schirru, «Una dispensa di Matteo Bartoli redatta da Antonio Gramsci»; Laurent Vallance, «La questione della declinazione in volgare nelle grammatiche italiane del Rinascimento. Tre voci fuori dal coro».

En suma, com és propi de qualsevol congrés multitudinari, el conjunt de contribucions finalment publicades d'aquest XXVIII CILFR és d'una enorme diversitat. A les línies temàtiques tradicionals dins de la *Société* (història de la llengua, etimologia, lexicografia, dialectologia i geolingüística, etc.), s'hi han afegit noves orientacions, literàries i culturals. Però també hi treuen el cap, i semblen camí de consolidar-se en futurs congressos, línies com ara l'adquisició i aprenentatge de llengües (secció 13), o els estudis de "gènere", que ve a traduir el *gender* de marca anglòfona.

D'altra banda, la llengua de referència de l'obra (títol i principals epígrafs) és la més representada en el conjunt de contribucions (una setantena); cosa lògica, atesa la seu romana del congrés. La segueix a distància la llengua vehicular de la *Société*, el francès, amb una trentena llarga de textos. Les dues llengües estatals iberoromàniques, l'espanyol i el portuguès, queden per sota de la desena. I és significativa l'absència del romanès, que els romanistes romanesos solen reservar per als fòrums científics del seu país. Per fi, cal notar l'ús testimonial del galleg i el català, llengües emprades, cadascuna, en una sola contribució.

Al llarg de noranta anys, des del primer congrés de la *Société de Linguistique Romane* a Dijon, de maig de 1928, les successives trobades científiques d'aquesta societat han anat creixent en participants i

3. Crida l'atenció que el text és escrit "a quatre mani": diverses parts en italià, i una part en francès. La *Conclusion* conjunta s'inclina per la primera d'aquestes llengües (intercomprensibles?).

4. No sé si dec ser l'únic al qual sobta l'arribada de l'anglicisme *gender* al camp de la lingüística i la filologia romàniques.

seccions. Els dos volums del VII CILR —hi mancava la F de *Filologia*— publicats el 1955 i corresponents al congrés celebrat l'abril de 1953 a la Universitat de Barcelona apleguen les contribucions d'un grapat selecte de romanistes, que una impagable fotografia en blanc i negre, inserida dins les actes, ens mostra agrupats a les escales nobles d'accés al Rectorat de la UB. En canvi, avui dia, amb la pressió curricular a què està sotmesa la comunitat científica, no és d'estranyar la massificació de congressos com aquest. I justament per això cobra sentit, a parer meu, la política selectiva dels organitzadors i presidents de secció. El cas és que aquestes noves actes d'un CILFR retraten la polièdrica diversitat de mirades científiques que segueix suscitant el llegat de Roma.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

BERNEISER, Tobias (2018): *Die Cervantes-Adaptionen des Jean-Pierre Claris de Florian (1755-1794). Eine Studie zum französischen Literaturtransfer im späten 18. Jahrhundert*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

El libro que se reseña es la versión publicada —en idioma alemán— de una tesis de doctorado presentada en la Universidad de Fráncfort en el año 2016. Se refiere a un importante episodio de la historia de las relaciones culturales franco-hispanas. Jean-Pierre Claris de Florian, el autor que está en el centro del trabajo, fue un noble francés que mostró gran interés por la cultura y la literatura españolas. En su tiempo gozó de mucho éxito como autor de fábulas, de novelas y obras de carácter bucólico, pero destaca particularmente por sus adaptaciones y traducciones de obras de Cervantes: así, su versión francesa de la *Galatea*, sus reescrituras de algunas de las *Novelas ejemplares* y su traducción del *Quijote*. Son estos los textos que Tobias Berneiser —al contrario de trabajos anteriores, más bien enfocados en la biografía o en el conjunto de las obras del autor francés— pone en el centro de su estudio, analizándolos desde un punto de vista intertextual e intercultural.

En los capítulos introductorios se presentan las bases teóricas e históricas del estudio comparativo que sigue. En cuanto al primer aspecto, el autor se limita a algunas reflexiones centradas en la teoría de la traducción, distinguiendo entre traducciones más o menos fieles al original. Como podría esperarse, lo que encontramos en Florian es la práctica predominante en el siglo XVIII de adaptar libremente la obra traducida o imitada al contexto cultural de los receptores. En este contexto, se presenta la tesis central de que la recepción de la obra cervantina por el autor francés está marcada, de manera decisiva, por la sensibilidad de la segunda mitad del siglo XVIII. A continuación, se expone un cuadro muy ilustrativo de las relaciones literarias entre Francia y España en la temprana modernidad que muestra cómo se invierte la dirección de las influencias recíprocas: mientras que, en la primera mitad del siglo XVII, domina la admiración de los autores franceses por la literatura española de su tiempo, la cultura francesa juega el papel preponderante en tiempos del Clasicismo y de la Ilustración frente a una España marcada por el estigma del atraso cultural, y solo hacia el fin del siglo XVIII se muestran algunos indicios de una nueva apreciación de la cultura española como antídoto contra el racionalismo de la Ilustración. El papel de Florian se perfila sobre este trasfondo como un ejemplo de un nuevo interés por el país vecino que se superpone a la imagen negativa difundida por los enciclopedistas. Aunque nunca ha estado en España, Florian se ocupa, desde su juventud, de la literatura española tanto medieval y áurea como contemporánea, a la vez que establece contactos con intelectuales como Pablo Forner y Pablo de Olavide. Como testimonios de este interés se citan las novelas cortas de Florian, frecuentemente situadas en España y que representan costumbres más o menos pintorescas y exponen así la tendencia, más típica aún para el siglo siguiente, de percibir el país vecino sobre el trasfondo de un imaginario literario. Otro ejemplo de esta visión literaria es el relato sobre el fin del Reino de Granada en forma de epopeya en prosa bajo el título *Gonzalve*